

HZ. PEYGAMBER'İN (s.a.s.) VASIFLARI
(Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc el-Mizzî (ö. 742/1341)

Çev. Erdoğan KÖYÇÜ*

ÖZET

Hz. Peygamber (s.a.s.), örnek vasıfları ayetlerde vurgulanmış, O'nun en güzel davranış modelleriyle mücehhez olduğu ifade edilmiştir. Hz. Âişe Vâlidemiz de "O'nun ahlâkı Kur'an'dı." ifâdesiyle de O'nun ahlâkı tek bir cümlede özetlenmiştir.

O, her türlü çirkin davranışların yapıldığı ve "Câhiliye Dönemi" diye tavsif edilen bir dönemde örnek davranışlarıyla temayüz etmiş ve toplumda: "*Muhammedu'l-Emîn* (Güvenilir Muhammed) diye çağrılmıştır. Bu açıdan O'nu örnek almak isteyen bir kimsenin O'nun ahlâkını ve vasıflarını çok iyi bilmesi gerekir. Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc el-Mizzî, Hadis Külliyyatından yararlanarak Hz. Peygamberin (s.a.s.) ahlâk ve vasıfları ile ilgili rivayetleri bir araya getirmiştir. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl* adlı eserinde bu hadislerin tahricini yapmıştır. Biz de ilmî öneminden dolayı bu bölümü, Türkçeye tercüme ettik.

Anahtar Kelimeler: Hadis Külliyyatı, Rasullullah'm Vasıfları, el-Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl.

ABSTRACT

CHARACTERISTICS OF THE PROPHET (P.B.U.H.)

Prophet Muhammad defined a beautiful feature by Allah in Holy Quran. If a person takes as an example he'll take role model of Muhammad (p. b. u. h.). There are some role model of Muhammad's features in hadiths collection so if a person wants to learn these features he'll teach Muhammed's features, morality, eating, drinking, sitting, clothing, removal like this. That's it some hadiths collectioned by Cemaluddin Ebu al-Haccac

* Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi.
ekoycu@bartin.edu.tr

al-Mizzi in his book's head (called *Tahzeeb al-Kamal fi Asma al-Reejal*) in this part's hadiths researched by Dr. Bessar Avvad Maruf so we translated this part from Arabic into Turkish.

Key Words: Hadith, Hadith Collections, The Most Beautiful Feature, Role Model of Muhammad's features in Hadith Collections, Tahzeeb al-Kamal fi Asma al-Reejal, Dr. Beşşar Avvad Maruf.

GİRİŞ

Hız. Peygamber (s.a.s.), Yüce Allah tarafından: “*Ant olsun ki Resûlullah, sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*”¹ ayetiyle “*Usve-i Hasene*” (Güzel bir örnek) olarak takdim edilmiştir.

O'nun Kur'an da bizler için: “*Güzel bir örnek*”² olduğu, “*Yüce bir ahlâk üzere olduğu*”⁴, “*Ancak âlemlere rahmet olarak gönderildiği*”⁵ vurgulanmış, ayrıca: “*Andolsun, size kendi içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.*”⁶, “*Demek sen, bu söze (Kur'an'a) inanmazlarsa, arkalarından izülerek âdeta kendini tüketeceksin!*”⁷ gibi ayetlerde de beyan edildiği vechile O'nun, bizlerin

¹Ahzâb, 33/21. “Rasûlullah'm en yüksek seciyesi, doğruluğu ve bütün insânî faziletleri nefsinde cem etmiş bulunmasıdır... Peygamberimizin hilâten ve ahlâken en yüksek bir fitratta idi... Muhâlif, muvâfık bütün kavmin itiraf ve tasdik ettiği bir hakikattir ki Rasûlullah, ne câhiliyet ne de İslam devrine ait hayatı müddetinde hilâf-ı hakikat bir söz söylemiş değildir. O'nun sözünden, özünden ve her türlü hâl ve hareketinden herkes emin idi. Bu cihetle kavmi tarafından cahiliyet devrinde (*el-Emin*) lakabı verilmiş ve en mühim ve müşkilkabâil nizâ ve ihtilaflarında hakem nasb olunarak kanlı ihtilafların muslihâne önü alınmıştır. Bu derecede sadakat ve emniyeti hâiz olan bir zâtın nübüvveti ve Allah tarafından mülhem olarak tebliğ ettiği adlî, ahlâkî umdeler bu suretle kabul edilmek icab eder.” Bkz. ez-Zebîdî Zeynuddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdullatif, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, Terc. Ahmed Naim, 6. Baskı, Emel Matbaacılık, Ankara-1980. IX, s. 287. (M).

²Ahzâb, 33/21.

³Ahlâk, *اٰخلاق* halaka fiilinden türemiş *اٰخلاق* hulluk kelimesinin çoğulu olan *اٰخلاق* ahlâk, din, tabiat, seciyye, hakikî manada insanın sureti, bâtmî manada ise kişinin nefsi ve vasıfları anlamına anlamına gelmektedir. Bu vasıflar, iyi, kötü, sevâb ve ikâb manaları içerir. Bkz. Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim b. Manzur, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdir, Beyrut-Trz. Halaka maddesi, c. X, s. 86.

⁴Kalem, 68/4.

⁵Enbiyâ, 21/107.

⁶Tevbe, 9/128.

⁷Kehf, 18/6.

sıkıntıya düşmesine çok üzüldüğü, bizlere çok düşkün, bizlere şefkat ve merhametli olduğu, kendi çağrısına kulak vermek istemeyenlerin bu durumlarından çok büyük rahatsızlık duyduğu şeklinde bizlere takdim ve tavsif edilmiştir. Kendi dilinden: “Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”⁸ İfadesiyle de en güzel davranış modelleriyle mücehhez olduğu ifade edilmiş, Hz. Âişe Vâlidemizin: “O’nun ahlâkı Kur’an’dı.”⁹ ifadesiyle de O’nun ahlâkı tek bir cümlede özetlenmiştir.

O, her türlü çirkin davranışların yapıldığı ve “Câhiliye Dönemi” diye tavsif edilen bir dönemde¹⁰ örnek davranışlarıyla temayüz etmiş ve toplumda: “*Muhammedu’l-Emîn* (Güvenilir Muhammed) diye çağrılmıştır. Bu açıdan O’nu örnek almak isteyen bir kimsenin O’nun ahlâkını ve vasıflarını çok iyi bilmesi gerekir. Cemâluddîn Ebu’l-Haccâc el-Mizzî (ö. 742/1341)¹¹, Hadis Külliyyatından yararlanarak Hz. Peygamberin (s.a.s.)

⁸ Malik b. Enes, *el-Muvatta*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. Husnu’l-Huluk, 8.

⁹ Peygamberimizin (s.a.s.), ahlâkını “Ey Müt’minlerin Annesi bana Rasûlullah’ın ahlâkından haber ver” diyen sahâbiye Hz. Âişe validemizin “Sen Kur’an okumuyor musun? “Tabii ki (okuyorum.) “Allah’ın Peygamberinin (s.a.s.) ahlâkı Kur’an’dı” cevabı çok manidardır. Bkz. Müslim, *el-Câmiu’s-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. Bâbu Câmiî Salati’l-Leyli, 18, h. 139. Hadisin manasıyla ilgili yorumunda şu ifadelere yer verilmiştir: “O’nunla amel eder, O’nun hududunda dururdu. O’nun adabıyla edeblenir, O’nun misalleri ve ve kıssaları üzerinde derinlemesine düşünür, (ibret alır) O’nun tilavetini gützelleştirirdi.” bkz. Müslim, *el-Câmiu’s-Sahîh*, Bâbu Câmiî Salati’l-Leyli, 18, h. 139. 6. Dipnot.

¹⁰ Süleyman Ateş, Bakara Süresi’nin 17. âyetininin mealinde Peygamberimizin (s.a.s.) o devrin inatçı inkârcılarına karşı âdeta bir nûr, ışık olduğunu ve O’nun misyonunu şöyle izah etmiştir: “Onların durumu, tıpkı bir ateş yakmak istedi. (Ateş) çevresini aydınlatır aydınlatmaz Allah, onların nurlarını giderdi ve onları karanlıklar içinde bıraktı, artık görmezler.” İnsanlar cehalet ve inkâr karanlıkları içerisinde yüzüyorlardı. Zayıflar eziliyor, güçlüler sivriliyordu. Zulümden bunanan insanlar, bir ateşin yanıp kendilerini aydınlatmasını istiyorlardı. Ateş yakmak istemeleri, kendilerine yol gösterecek bir nur, bir kılavuz beklemelerini temsil etmektedir. Hz. Muhammed’le (s.a.s.) o bekledikleri nur gelmiş, yakmak istedikleri aydınlatıcı ateş yanmıştı. Ama bu kez kendileri direndiler. Direnmeleri basiretlerinin, iç gözlerinin bağlanmasına yol açtı. Ateş, yanmış çevrelerini aydınlatmıştı ama o nurdan yararlanacak basiret yoktu. Böylece yine karanlıklar içerisinde kalıyorlardı. İşte bu ayet onların bu durumlarını canlı bir tablo halinde tasvir etmektedir.” Bkz. *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Medî*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul-Trz, s. 3.

¹¹ Cemâluddîn Abdurrahmân b. Yûsuf Ebu’l-Haccâc el-Mizzî, 654 yılında Halep/Mizze’de dünyaya gelmiş, dönemin Mekke, Medine, Halep, Hama, Ba’lbeq, İskenderiye ve Şam gibi ilim merkezlerinde ilim tahsil etmiş pek çok hocadan ders almış, İbn Teymiyye (ö. 728/1327), ez-Zehabî (ö. 748/1347), İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), İbn Kesîr (ö. 774/1372) gibi talebelere hocalık yapmış, devrin âlimleriyle muhtelif konularda münazaralar yapmış, zaman zaman devlet erkânı tarafından tarassuta maruz kalmış, çeşitli baskı ve zulüm görmüş ise de fikirlerinden taviz vermemiştir. Devrinin en meşhur

ahlâk ve vasıfları ile ilgili rivayetleri bir araya getirmiştir. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*¹² adlı eserinde derlediği bu hadislerin tahririni yapmıştır.

medresesi Dâru'l-Hadisi'l-Eşrefiyye'de 50 yıl ders vermiş ve 742/1341 yılında aynı medresede vefat etmiştir. Telif ettiği 11 eserinden sadece 4'ü basılmıştır. Bunlar:1- *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire-Trz. ; 4. Baskısı(Tah. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1983[35 cilt]; 5. Baskısı, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-2010 yılında [8 cilt]2-*Tuhfetu'l-Eşraf bi Ma'rifeti'l-Etrâf* adlı eseri Abdussamed Şerefuddîn'in tashih ve dipnotlarıyla Enver Neşriyât tarafından ve İbn Hacer el-Askalânî'nin(ö. 852/1448)*en-Nuketü'z-Zirâf ale'l-Etrâf*'iyle Dâru'l-Kayyime tarafından Kahire-1966 yılında[14 cilt], 1969, 1973, 1975, 1977, 1978, 1980, 1981 yıllarında ve Dâru'l-Garbi'l-İslâmî tarafından Tunus-1999 yılında [13 cilt] 3- *el-Ehadisü's-Sihâhi'l-Garâib Tahricu Kittâbihi Abdurrahman b. Yusuf el-Mizzî eş-Şâfiî*adlı eseri İbrahim b. Ali b. Muhammed Ali Kuleyb'in tahkikiyle Mektebetu'l-Ubeykan, Riyad-2001[1 cilt]. 4-*Takribu Tuhfeti'l-Eşraf bi Ma'rifeti'l-Etrâf* (Yay:Şeyha Halil b. Me'mân, Dâru'l-Ma'rife, 2008)[2 cilt] halinde basılmıştır. 5- *Muhtasaru(Muntehabu)Tabakâti'l-Fukahâ*adlı, 277 âlimin biyografisini ihtiva eden eser, Ebû Amr Osmân b. Abdurrahmân eş-Şehrezûrî'nin(ö. 643/1245)*Tabakâtu'l-Fukahâi's-Şâfiyye*'sinin muhtasarıdır. Muhyiddin en-Nevevî'nin (ö. 676/ 1277) bazı şahısları ilâve ederek Muhammed ve Ahmed adını taşıyanları baş kısımda, diğer şahısları da alfabetik olarak sıraladığı bu eser, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî tarafından tamamlanmış, Muhyiddin Ali Necîb tarafından Beyrut-1413/1992 yılında neşredilmiştir. *Etrâfu Hadisi Sahîhi Müslim ve'l-Buhâri*adlı eseri ise Şam Zâhiriyye Kütüphanesi, Hadis/15'te yazma halinde muhafaza edilmektedir. Bkz. Köyçü, Erdoğan, *el-Mizzî'nin Hadis İlimindeki Yeri*, 13-45, Araştırma Yayınları, Ankara-2013. (M). el-Mizzî'nin *Tuhfetu'l-Eşraf bi Ma'rifeti'l-Etrâf* üzerine Muhammed Abdurrahmân Tevâlîbe tarafından Dâru Ammâr tarafından 1998/1418 yılında Ammân'da basılan *el-Hâfiz el-Mizzî ve't-Tahrîc fî Kittâbihi Tuhfetu'l-Eşraf bi Ma'rifeti'l-Etrâf* adlı bir doktora tezi hazırlanmıştır. (M). el-Mizzî'nin dönemindeki (H. 8. Asır) Hadis İlimini ve el-Mizzî ve talebelerini konu alan Muhammed b. Azzuz tarafından Beyrut-Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2000/1421 yılında basılan *Medvesetü'l-Hadis fî Bilâdi's-Şam Hilâli'l-Karni's-Sâmin el-Hicri Asrû'l-Eimmeti İbn Teymiyye ve'l-Mizzî ve'z-Zehebî ve'l-Birzâli*adlı bir doktora tezi hazırlanmıştır. (M).

¹² el-Mizzî, Abdülğani el-Makdisî'nin(ö. 600/1203)*el-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'ini inceleyip, ilmi yetersizliklerini ve eksiklerini tespit edince, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'ini telif etmeye karar vermiştir. O sadece *el-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'in hata ve vehimlerini tespit etmekle kalmamış, bu eserdeki ravilere, el-Kütübü's-Sitte İmamlarının 16 eserindeki ravileri de ilave etmiş, ilave ettiği ravilerin sayısı, 1700'e ulaşmıştır. Bu eserin telifi için, büyük gayret sarf etmiş, hadis, tarih, neseb, meğazî vb. yüzlerce cilt eseri inceleyip, Allah'ın inayeti ile yaklaşık 7 yıllık bir çalışmanın sonucunda, tahkikli nüshası 35 cildi bulan muazzam bir eser telif etmeye muvaffak olmuştur., hadis ilimleri içinde mütalaa edilen Ma'rifetu'r-Ricâl üzerine yazdığı, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'i ve Etrâfu'l-Hadis üzerine yazdığı, *Tuhfetu'l-Eşraf bi Ma'rifeti'l-Etrâf*, el-Mizzî'nin Hadis İlimi'ne katkısını ve Hadis İlimi'ndeki yerini ispat eden kâfi iki delildir. Ayrıca 50 yıl boyunca Hadis rivayeti ile meşguliyeti de bu sahadaki ilmi seviyesini ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ahlâkı, *Sâlihu'l-Ahlâk* (ahlâkı güzel) ¹³, *Hulukü'n-Hasen* ¹⁴ (ahlâkı güzel) *Hüsnü'l-Hulk*(ahlâkı güzel) ¹⁵, *Edebu'n-Hasenun*(Edebi güzel) ¹⁶, *Esdaku'n-Nâs* (İnsanların en doğru sözlüsü) ¹⁷, *Evfâ'n-Nâs*(İnsanların en vefâlısı) ¹⁸, *Ekrame'n-Nâs*(İnsanların en çok ikrâm edenini) ¹⁹, *Hüsnü's-Suhbe*(Güzel sohbeti olanı) ²⁰, *Mekârimu'l-Ahlâk*(Güzel ahlâk) ²¹ gibi terimlerle ifade edilmiştir. Hadis Külliyyâtının *Et'ime* (yeme) ²², *Eşribe*(içme) ²³, *Libâs* (Giyim-Kuşam) ²⁴ gibi bölümlerini inceleyen bir kimse O'nun(s.a.s.) örnek davranışlarıyla ilgili bilgilere ulaşabilir.

Hz. Peygamberi(s.a.s.) rol model olarak alacak bir insanın, öncelikle O'nun vasıflarını, ahlâkını, yeme, içme, oturma, kalkma, giyinme gibi fiillerini çok iyi bilip, öğrenmesi gerekir. ²⁵ Sahâbe-i Kirâm'ın ²⁶

Bkz. Köycü, Erdoğan, *el-Mizzî'nin Hadis İlimindeki Yeri*, Araştırma Yayınları, Ankara-2013. s. 188-189. (M).

¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. c. II, s. 381.

¹⁴ et-Tirmizî, *Sünen*, (el-Birr ve's-Sıla, s. 55), Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. c. IV, s. 355.

¹⁵ el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. VII, 81; Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Birr ve's-Sıla, s. 5, Ebu Dâvûd, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. Edeb, 7.

¹⁶ *et-Tirmizî*, Birr ve's-Sıla, 33.

¹⁷ Bkz. Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, (Tah. Suheyl Keyyâlî), Dâru'l-Fiker, 1414/1994,1/279. (M).

¹⁸ Age, c. I, s. 279.

¹⁹ Age, c. I, s. 280.

²⁰ *el-Buhârî*, Edeb, 128.

²¹ Malik b. Enes, *el-Muvatta*, Husnu'l-Huluk, 8.

²² *el-Buhârî*, Et'ime, 1-8; *et-Tirmizî*, Et'ime, 1-48; *Ebu Dâvûd*, Eşribe, 1-54; *en-Nesâi*, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. Sayd ve'z-Zebâih, 1-38; Ebu Muhammed Abdullah Abdurrahmân *ed-Dârimî*, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992. Et'ime, 1-41.

²³ *el-Buhârî*, Eşribe, 1-31; *Müslim*, Eşribe, 1-35; *et-Tirmizî*, Eşribe, 1-21; *Ebu Dâvûd*, Eşribe, 1-22; *en-Nesâi*, Eşribe, 1-58; *ed-Dârimî*, Eşribe, 1-38.

²⁴ *el-Buhârî*, Libâs, 1-102; *Müslim*, c. II, s. 1634-1681, Libâs ve'z-Zîne, 1-3; *et-Tirmizî*, Libâs, 1-43; *Ebu Dâvûd* Libâs, 1-45; *en-Nesâi*, Zîne, 1-123.

²⁵ "Peygamber Efendimiz'in ön plana çıkarılması gereken yönlerinden birisi de O'nun beşerî yönü'dür. Zira O, ancak bu yönüyle diğer insanlara örnek olmaktadır. Sıradan bir müslümanın günlük hayatında ve ömür boyu yaşayışında Hz. Peygambere uymaya çalıştığı hususlar vardır: Yeme içme, oturup kalkma, gültip ağlama, sevinip, üzülme...adâbi ve insanca davranış usulübu denilebilecek bilcümle ahlâk kuralları, bu beşerî hayatın unsurlarını oluşturmaktadır. İşte Peygamber Efendimiz'in bu yönünü sistemleştiren İslâm âlimleri, "Şemâil"adı altında bir ilim dalı geliştirmişlerdir."Bkz. Yardım Ali, *Peygamberimizin Şemâli*, Erkam Matbaacılık, İstanbul-1998, s. VIII.

Peygamberimizin vasıflarına dair naklettiği bu rivâyetler çerçevesinde bu konuda pek çok eser kaleme alınmıştır. Konunun önemine binaen Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc el-Mizzî de *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'in başında Hz. Peygamber'in hem nebevî hem de beşerî vasıflarına dair oldukça geniş malumat vermiştir. Bu rivayetlerin hepsinin bir arada görülüp, değerlendirilebilmesi açısından böyle ilgili bir metnin tercümesini yaptık.

İşte tercümemize esas olan metin de Hz. Peygamberin (s.a.s.) ahlâkı ve vasıflarının ele alındığı metin, Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc el-Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl* adlı eserinin başında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) tahsis ettiği yetmiş bir sayfalık bölümünden bir fasıldır.²⁷ Tercümede, Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf tarafından yapılan tahkikli basım esas alınmıştır.

HZ. PEYGAMBERİN (s.a.s.) ÖZELLİKLERİ

Cemâluddîn Abdurrahmân b. Yûsuf Ebû'l-Haccâc el-Mizzî (ö. 742/1341)

1-Hz. Peygamber (s.a.s.), insanların en cesuru idi²⁸. Hz. Alî b. Ebu Tâlib (ö. 40/661)²⁹ şöyle dedi: "Harp kızıştığı ve bir grup diğer bir grupta karşılaştığında, biz Allah'ın Rasûlü (s.a.s.) ile korunurduk. Hiç kimse düşmana ondan daha yakın değildi."³⁰

²⁶ Sahâbe-i Kirâmın Peygamberimizle vasıflarıyla ilgili rivayetleri büyük bir titizlikle nakletmesinin yegane sebebi bizce onu daha iyi anlamak ve örnek alabilmek için gayret sarfetmeleridir. Ancak şu yorum da dikkate değerdir: "Hz. Peygamberi gören Ashâbın en büyük meziyetleri, onun bu hususlara ilişkin sözlerini kabul ve tasdik etmeleridir. Peygamberi görmeyen diğer ümmet ise, bu meziyetleri yakından görmedikleri halde Peygambere inanma meziyetine sahiptirler." Bkz. Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul-Trz. s. 2.

²⁷ *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, Mütessesetu'r-Risâle, Beyrut-1983-1992. I, s. 229-233. Bölümün tercümesinde orijinal metnin dipnotlarında zikredilen kaynakları aynen verdik. Kaynakların daha iyi tanınması için tam isimlerini de kaydettik. Dipnotlarda uzun uzun anlatılan metinleri, kaynağına işaret edildiği için üç nokta koyarak kısalttık. Metinlerin daha iyi anlaşılması için parantezler kullanarak açıklamalar yaptık. Metindeki rivayetleri numaraladık. **Şârih** Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf'un açıklamaları ile karışmaması için açıklamalarımızın sonuna Mütercim sembolü (M), koyduk.

²⁸ Bkz. Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, c. I, s. 285. (M).

²⁹ Allah ondan razı olsun. "(*Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'in) "d" nüshasında vârid olmamıştır. (Bu, rivâyet, yoktur.)

³⁰ Ebû'ş-Şeyh'nin (el-İsfahânî) "*Ahlâku'n-Nebî*" s. 85'de Alî b. Ca'd, Zuheyr b. Muâviye Ebi İshâk Sebî, Hârîse b. Mudrib, Alî tarîkiyle rivâyet etmiştir. Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*,

2-Rasûlullah (s.a.s.) insanların en cömerdiydi. ³¹ Enes b. Mâlik (ö. 93/712) (r. a.) şöyle dedi: "Rasûlullah'tan bir şey istendiğinde asla hayır demezdi."³²

3-Rasûlullah, kendi köşesinde oturan bâkire kızdan daha utangaçtı. ³³ Hiç kimsenin yüzüne sabit bir şekilde bakmazdı/gözlerini kimsenin yüzüne dikmezdi.

4-Rasûlullah, Hiç bir yemeği ayıplamaz, canı ektiye o yemeği yedi, hoşlanmadıysa bırakırdı. ³⁴

5-Rasûlullah, yaslanarak sofraya ve masada yemek yemezdi. Helal yemekten kaçınmazdı. Hurma bulursa onu yedi. Ekmek bulursa onu yedi. Püryan/kebab bulursa onu yedi. Buğday veya arpa ekmeği bulursa onu yedi. Bir miktar süt bulsa onunla da yetinirdi. Kavunu yaş hurma ile yedi. ³⁵

6-Abdullah b. Ca'fer b. Ebu Tâlib'den rivayet edilen bir hadiste O, şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı (s.a.s.) acur ile hurmayı birlikte yerken gördüm."³⁶

Cihâd Bölümünde 11776. Hadis Berâ'nın (b. Âzib sözünden:"*Harp kızıştında, biz onunla korunuyorduk. Bizim(en) cesûrumuz onunla, bir hizâda durandı.*"; el-Buhârî, (*el-Câmiu's-Sahîh*), (X/38),Enes b. Mâlik'in (ö. 93/712):"*Nebî, insanların en güzeli insanların en cömerti ve insanların en cesûru idi.*" sözünü rivayet etmiştir.

³¹ Bkz. Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, c.I, s. 279. (M).

³² Bu hadisi, İmam Müslim, Fedâil, 2312. Hadisi Humeyd >Mûsâ b. Enes >babası (Enes b. Malik) tarikiyle rivayet etmiştir. Enes b. Malik şöyle demiştir: "İslam için kendisinden ne istenirse onu mutlaka verirdi. Hele bir defasında yanına gelen bir adama iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü verdi. Adam kabilesine dönünce: 'Ey milletim! (Koşun) Müslüman olun. Çünkü O, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikrâm ve ihsânlarla bulunuyor' dedi". Musannıf'ın zikrettiği lafız, İmam Müslim, 2311. hadis; et-Tirmizî, 2451. hadis olarak nakletmişlerdir. Ayrıca İbn Sa'd, *et-Tabakât(u'l-Kübrâ)*'sında c.I,368; el-Buhârî, c.X,381. hadis nakletmiştir. Bütün bu âlimlerin rivayetlerinde söz konusu hadis, Câbir b. Abdullah'tan nakledilmiştir. (Şârih).

³³ Bu hadisi, el-Buhârî, Edeb Bölümünde, c. X, 427; İmam Müslim, Fedâil bölümünde 2320. hadis ve et-Tirmizî' *değ-Şemâil(u'n-Nebeviyye ve'l-Hasâilu'l-Mustavfiyye)*'sinin 351. sayfasında Ebu Saîd el-Hudrî'den nakletmişlerdir. Bütün bu rivayetlerde: "Bir şeyden hoşlanmazsa, hoşnutsuzluğu yüzünden anlaşırdı." ibaresi yer almaktadır. (Şârih).

³⁴ Bu hadisi, *el-Buhârî*, Et'ime bölümünde, c.IX, s.477; İmam Müslim, Eşribe bölümünde 2064. hadis olarak rivayet etmişlerdir. (Şârih).

³⁵ *et-Tirmizî*, 1844. hadis ve *eş-Şemâil*, 296; Bu rivayeti, Hz. Âişe'den nakletmiştir. İsnadı hasendir. (Şârih).

³⁶ Bu hadisi, *el-Buhârî*, Et'ime bölümünde, IX, 488; İmam Müslim, Eşribe bölümünde 2043 nolu hadis olarak rivayet etmiştir. (Şârih).

7-Hz. Âişe'den gelen bir rivayette O, (r.a.) şöyle demiştir: “Rasûlullah, helva ile balı severdi.”³⁷

8-Ebu Hureyre dedi ki: “Rasûlullah, (s.a.s.) şu dünyadan arpa ekmeği ile karnı doymadan çıkıp gitti.”³⁸

9-Hz. Âişe'den(r.anha) gelen bir rivayette o şöyle demiştir: “Âl-i Muhammed bir-iki ay durur ve o süre içerisinde evlerinde bir yemek pişirmek için ateş dahi yanmazdı. Evde bulunan yiyecek sadece kuru hurma ve su idi”³⁹

10-Rasûlullah (s.a.s.), hediye kabul eder, ona karşılıklı bulunurdu. Sadakayı ise kabul etmezdi.

11-Rasûlullah, yeme ve giymede titizlik göstermez, yemeklerde ve giysilerde beğenmemezlik yapmazdı, bulduğunu yer, bulduğunu giyerdi.

12-Ayakkabı tamir eder, elbise yamardı. Ailesinin işlerine yardım ederdi.⁴⁰

³⁷ Bu hadisi, el-Buhârî, 483; et-Tirmizî de (Aliyyu'l-Kârî'nin (ö. 1014/1605)) (*Cem`u'l-Vesâil fi Şerhi's-Şemâil*) şerhi ile birlikte yayımlanan) *eş-Şemâil*'inde rivayet etmiştir. 296. (Şârih).

³⁸ Bu hadisi, el-Buhârî, Et'ime bölümünde nakletmiştir. (Şârih).
“Eldeki vesikalara göre Hz. Peygamber, daima “arpa unu”ndan yapılmış ekme yemeklerdir. Kepeği iyice ayıklanmış “**has un**”dan ma'mûl ekme yemeklerdir. Arpa ununun da kepeği alınmamıştır. Ayrıca kepeği ayıklamak için “**elek**” kullanılmamış, unun kaba kepekleri, savrulurak veya tflenerek giderilmiştir.” Bkz. Yardım Ali, *Peygamberimizin Şemâli*, s. 209. (M).

³⁹ Bu hadisi el-Buhârî, Rikâk bölümünde XI, 251. hadis olarak nakletmiştir; İmam Müslim ez-Zühed ve'r-Rekâik bölümünün başlarında 2972. hadis olarak rivayet etmiştir. (Şârih).
“Peygamber Efendimiz, hiç bir zaman mu'tadın üzerinde yemeyi de düşünmemişlerdir. İlk devir metinlerinde, yemek için “iki öğün”den bahsedilmektedir. Bunlardan; sabah yemeği “gadâ”, akşam yemeği ise “aşâ” kelimeleri ile ifade edilmiştir. Üç öğün yemek yeme geleneğinin ne zaman yerleştiğini bilmiyoruz. Kaynakları verdiği bilgiye göre Peygamber Efendimiz, en fazla iki öğün yemek yemeklerdir. O'nun üç öğün yemek yediğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Bu iki öğünden biri ise, daima hafif yiyecekler şeklinde olmuştur. Hz. Peygamberin, hafif yiyeceklerini ise “hurma” teşkil etmiştir.” Bkz. Yardım, Ali, *Peygamberimizin Şemâli*, s. 211. (M).

⁴⁰ Abdurrezzâk (Ebu Bekr Abdurrezzak b. Hemmam b. Nafi' el-Himyeri (es-San'anî) (ö. 211/827) (*el-Musannef* inde), 20492. hadis Ma'mer (b. Râşid) > (İbn Şihâb) ez-Zuhri > Hişâm b. 'Urve > babası ('Urve b. ez-Zübeyir el-Esedî) tarihiyle rivayet etmiştir. 'Urve b. ez-Zübeyir el-Esedî şöyle dedi: 'Bir adam Hz. Âişe'ye: “Hz. Peygamber, evinde iken çalışıyor muydu?” diye sordu. O, (r.anha): ‘Evet, O, ayakkabılarını tamir eder, elbiselerini yamardı. Sizden birinizin evde çalıştığı gibi çalışırdı’ diyerek cevap verdi”. Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ahmed b. Hanbel, c. VI, s. 256. Sahih bir isnadla Hz. Âişe'den (r. anha) şöyle nakletmiştir. O dedi ki: “Kendisine Rasûllah'ın (s.a.s.) evinde iken ne yaptığı

13-Hastaları ziyaret eder, cenazelerde bulunurdu. Zengin ve fakirin davetine icabet ederdi. Miskinleri sever, onların hastalarını ziyaret eder ve cenazelerine katılırdı. Ne fakirliğinden dolayı bir fakiri hakir görmüştür ve ne de bir hükümdara, hükümdarlığından dolayı itibar etmiştir.

14-Ata, deveye, katıra ve eşeğe binerdi. Kölesini ve başkalarını arkasına oturturdu.

15-Herhangi bir kimsenin arkasından yürümesine izin vermezdi ve şöyle buyururdu: "Arkamı meleklerle bırakın".⁴¹

16-Yünden dokunmuş elbise⁴² ve tamir edilmiş ayakkabı giyerdi. Elbiselerin ona en sevimlisi, üzerinde kırmızı⁴³ beyaz çizgiler bulunan Yemen hırkasıydı.

soruldu?O, şöyle cevap verdi:"O (s.a.s.), beşerlerden bir beşerdi.Elbisesini yamar, koyununu sağar, kendi işini kendi yapardı."(Şârih).

⁴¹Bu rivayeti, İbn Sa'd(ö. 777/845), *et-Tabakât(u'l-Kübrâ* sında)Câbir(b. Abdullah)'den şu lafızla nakletmiştir: "*Önümden yürüytin. Arkamı meleklerle bırakın.*"; Ahmed b. Hanbel, III,302 ve İbn Mâce, Mukaddime bölümünde 246.Hadis olarak nakletmiştir. Vekî>Sufyân>el-Esved b. Kays>Nubeyh el-'Anezî>Câbir tarikiyle ve "Nebî (s.a.s.) yürüttüğü zaman sahâbiler, O'nun önünde yürürlerdi ve O'nun arkasını melekler için boş bırakırlardı. (Muhammed eş-Şihâb)el-Büsîrî'nin de (ö. 840/1436) *ez-Zevâid*adlı eserinde dediği gibi, isnâdı sahihtir.(s. 19).O, şöyle dedi:"Bu hadisi Ahmed b. Menî'(b. Abdırrahmân el-Beğavî)(ö. 244/859), (*el-Müsned*"inde) şöyle nakletmiştir:"Bize Kabisa o da Süfyân'dan şu lafızla rivayet etti:"Sahâbiler, Nebî'nin (s.a.s.)arkasından yürürlerdi." Nebî(s.a.s.)şöyle buyurdu:"*Önümden yürüyün. Arkamı meleklerle bırakın.*" Ben derim ki:"Bu sened de sahihtir". Onu, Ahmed (b. Hanbel), c. III, s. 332)ve el-Hâkim(Muhammed b.Abdillah en-Nisâbüri)(ö. 405/1014),(*el-Müstedrek ale's-Sahîhayn'*nda),c.IV,s.281.Sufyân tarikiyle şu lafızla rivayet etmişlerdir:"*Nebî (s.a.s.) evinden çıktığında önünden yürürdük ve arkasını meleklerle bırakırdık.*" Ahmed b. Menî', (ö. 244/859):"Bize Kabisa>Süfyân (şu) lafızla rivayet etti dedi:"(Sahâbiler) Nebî'nin (s.a.s.), arkasından yürürlerdi."Nebî (s.a.s.) şöyle dedi:"Melekler sırtında (bizi) izliyorlar."(Derim ki):"Bu da sahîh bir senedir."Ahmed (b. Hanbel), c. III, s. 332, *el-Hâkim*, c. IV, s. 281Sufyân tarikiyle şöyle diyerek rivayet etmiştir: "(Nebî, (s.a.s.)evinden çıktığında (Onunla)beraber yürürdük ve sırtındaki melekler bizi terk ederlerdi".

⁴²Ömer b. Habîb el-Adevî, (Bize) Şu'be (b. el-Haccâc) (haber verdi)>Habîb b. Ebî Sâbit>Enes b. Mâlik tarikiyle rivayet edilmiştir:"Rasûlullah, yünden elbise giyerdi."Bkz. Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, c. I, s. 311. (M).

⁴³Abdullah b. Numeyr>Ya'lâ b. Ubeyd>Eclah>Ebû İshâk>el-Berâ' tarikiyle rivayet edilmiştir. el-Berâ' şöyle dedi:" Rasûlullah'ı kırmızı cübbe içinde gördüm. O'ndan daha güzel birisini görmedim."Bkz. Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, c. I, s. 308. (M). Musâ b. İsmâil>Said b. Süleymân (iki de şöyle dedi bize)>Hafs b. Gıyâs>Haccac>Ebû Ca'fer> tarikiyle Câbir b. Abdillâh şöyle dediğini haber verdi: "Rasûlullah (s.a.s.) kırmızı cübbesini iki bayramda (Ramazan ve Kurban) ve Cuma günleri giyerdi."Bkz. Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, c. I, s. 308. (M).

17-Yüzük-mührü⁴⁴ gümüştendi. Yüzük taşı da gümüştendi. Onu sağ elinin serçe parmağına, bazen de sol elinin serçe parmağına takardı.⁴⁵

18-Açlıktan dolayı karnına taş bağlardı.⁴⁶ Dünya hazinelerin anahtarlarının tamamıkendisine verilmiş⁴⁷, onları kabul etmemiş ve ahireti onlara tercih etmiştir.

19-Çok zikir yapar, az konuşurdu. Namazı uzatır, hutbeyi kısaltırdı.

20-Her an düşünceli ve hüzünlü olmasına rağmen insanların en güzel güler yüzlüydü.

21-Güzel kokuyu sever, kötü kokudan nefret ederdi.

22-Sevincini de şahsiyetini de kimseden gizlemez, şeref sahiplerini sever, fazilet sahiplerine ikrâm ederdi.

23-Mübah oyunu uygun görür, onu inkâr etmez, şaka yapar ancak doğru söz söylerdi. Kendisinden özür dileyenin özrünü kabul ederdi.

⁴⁴"Bizim "mühr" diye tercüme ettiğimiz tabirin aslı"hatem"dir. Hz. Peygamber'e nispet edilmiş şekli "Hâtemü'n-Nebi" veya "Hâtemü Rasûlillah"dr. Arapçada hâtem tabiri, Türkçemizde"mühr"dediğimiz eşya için kullanılır. Mühr-i Şerif, yüzük biçiminde yapılmış olduğu içindir ki hâtem kelimesi umumiyetle "yüzük manasında kullanılagelmiştir. Bu sebeple "Hâtemü'n-Nebi"tabirini, "Peygamberimizin yüzük-mührü"şeklinde anlamak ve tercüme etmek gerekmektedir. Çünkü o, hem mühtür vazifesi görmekte hem de yüzük olarak kullanılmakta idi."Bkz. Yardım Ali, *Peygamberimizin Şemâli*, s. 211. (M).

⁴⁵Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatıyor:"Peygamber Efendimiz, gümüştten bir mühr-yüzük yaptırıp, onu, ahirete geç edinceye kadar mübarek parmaklarına taktılar.Bu yüzük, bilâhère Hz. Ebû Bekir'e, O'ndan Hz. Ömer'e O'ndan da Hz. Osmân'a intikâl etti. Nihâyet Hz. Osman'ın elinden Eris Kuyusu'na düşüp kayboldu. Bu yüzüğün kaşında محمد رسول الله "Muhammedurrasûlullah" (Allah'ın Rasûlü Muhammed) ibaresi nakşedilmişti. Bkz. Yardım Ali, *Peygamberimizin Şemâli*, s.147. (M).

⁴⁶el-Buhârî, Meğâzi bölümü 4101. hadis; *Müslim*, c. III, s. 1614. (Şârih).

⁴⁷el-Buhârî,2977,6998,7013,7273 nolu hadislerde ve İmam Müslim, 523, 6. hadisinde Ebu Hureyre'den merfû olarak nakledilmiştir:"*Ben Cevâmî'l-Kelim ile gönderildim. Ben düşmanım üzerine korku verilmekle mansûr kâldım. Bir defa ben uyurken yer hazinelerinin anahtarları bana getirilerek ellerime konuldu.*" Ebu Hureyre şöyle dedi:"Şimdi o hazineleri,siz çıkarıyorsunuz."*el-Buhârî*,1344,3596,4085,6426,6590 nolu hadislerinde ve İmam Müslim, 2296 nolu hadisinde 'Ukbe b. Âmir (el-Cuheni)'den (ö. 58/678)şöyle rivayet edilmiştir:"Bir gün Hz. Peygamber evinden çıkarak Uhud şehitlerine cenaze namazını kıldı. Sonra minbere çıktı ve şunları söyledi:"*Ben sizin en önce varanınızım. Ben sizin üzerinize şahidim. Ben vallahi şimdi havuzumu görmekteyim. Bana gerçekten yer hazinelerinin anahtarları yahut yerin anahtarları verilmiştir. Ben vallahi sizin benden sonra şirk koşacağınızdan korkmuyorum.Lâkin sizin dünya hakkında yarış edeceğinizden korkuyorum.*" (Şârih).

24-Yeme ve içme konularında köle ve cariyesine sesini yükseltmez, vaktini Allah yolunda, kendisi ve ailesi için gerekli çalışmanın dışında herhangi bir işe harcamazdı.

25-Koyun güderdi ve: “*Hiç bir Peygamber yoktur ki koyun gütmüş olmasın.*”Buyururdu.⁴⁸

26-Sa'd b. Hişâm şöyle bildirir: “Hz. Âişe'nin (r.anha) yanına girdim ve kendisine: “Bana Rasûlullah'ın (s.a.s.) ahlâkını anlat”⁴⁹ deyince; O (r.anha) : “Rasûlullahın (s.a.s.) ahlâkı, Kur'ân'dı.⁵⁰ O'nun gazap ettiğine, gazap eder, razı olduğuna razı olurdu.” dedi.

27-Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivayette o şöyle demiştir: “Hz. Peygamber'in elinden daha yumuşak ne bir yün ipeğe ne de kumaş ipeğe dokundum. O'nun kokusundan daha hoş bir koku da asla koklamadım.”

28-“Allah'ın Rasûlüne 10 yıl hizmet ettim. Bir kere bile bana;“öff! ” demedi. Yaptığım bir işten dolayı;“Şunu niye şöyle yaptın?” veya yapmadığım bir işten dolayı “Şunu niçin yapmadın?” diye beni azarlamadı.”⁵¹

29-Allah, ahlâkların en mükemmellerini, davranışların en güzellerini O'nda toplamıştır. Yine Allah (c.c.), O'na (s.a.s.) dünya ve ahiretin hayrını içeren ve kendisinden öncekilerin, sonrakilerin ilmini vermiştir. O, ümmidir ne okuyup ve ne de yazabilirdi. İnsanlardan hiç birisi ona öğretmenlik yapmadı. Cehalet ve putlara tapınmanın hüküm sürdüğü bir beldeye yetişti. Yüce Allah, âlemlerden hiç bir kimseye vermediğini ona vermiş, öncekiler ve sonrakilerin tamamına Peygamber kılmıştır. Allah'ın salât ve selâmı kıyamet gününe kadar daima O'nun bütün ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

⁴⁸ Bu hadisi, *el-Buhârî*,c.IV,s.363 İmâre bölümünün başında Ebu Hureyre'nin hadisi olarak nakletmiştir.*Ahmed b.Hanbel*,c.III,s.326 ve İmam Müslim,2050.hadis Cabir b. Abdullah'ın hadisi olarak rivayet etmişlerdir. (Şârih).

⁴⁹ el-Hulukveya el-Hulk şeklinde okunabilir.Karakter anlamına gelmektedir.Huluk,(Lâm ötreli ve sukûn) seciyye (tabiat, karakter) anlamına gelir. (Şârih).

⁵⁰ Ahmed (b. Hanbel),c.VI, s. 54, 63, 91 numaralı hadisler,İmam Müslim,746.hadis,*Ebu Dâvud* da Salât bölümünde 1342. hadis; *en-Nesâî*, c. III,s.199,200.hadis,*ed-Dârimî* c. I, s. 344, 345'de nakletmişlerdir. (Şârih).

⁵¹ Hadisi, et-Tirmizî, *eş-Şemâil*, s. 338, Kuteybe b. Saîd>Ca'fer b. Stleymân Dube'd>Sâbit>Enes(b. Mâlik) tarikiyle tahrir etmiştir. Bu sened, sahihtir. Yine bu hadisin ilk kısmını İmam Müslim, Fedâil bölümünde 2230 nolu hadis Kuteybe b. Saîd tarikiyle rivayet etmiştir. el-Buhârî, bu hadisin“Hizmet ettim. . .”kelimesiyle başlayan kısmı sonuna kadarEdeb bölümünde zikretmiştir. c. X, 283; İmam Müslim, Fedâil bölümünde 2309 nolu hadis Sâbit > Enes tarikiyle tahrir etmiştir. (Şârih).

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm'in beyanı ile "güzel bir örnek olduğu", "üstün bir ahlâk sâhibi olduğu" ve "âlemlere sadece rahmet olarak gönderildiği", "Azîz, Raûf, Rahîm" olduğu gibi sıfatlarla muttasıf olan Peygamberimizin(s.a.s.) özelliklerini anlatan mezkûr bu rivâyetler, O'nun Kur'ân'da zikredilen bütün özellikleriyle örtüşmektedir.

Ebu'l-Haccâc Cemâluddîn el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl* adlı eserinin Ma'rifetu'n-Nebî'ye ayrılan özel bir bölümde, Peygamberimizin (s.a.s.) kişisel özellikleriyle alakalı olarak bu rivayetleri meşhur hadis kitaplarından cem etmesi ve eserin muhakkiki Beşşâr Avvâd Ma'rûfun tahkik ve tahric etmesi kayda değer bir husustur.

Yüce Allah, tarafından en güzel şekilde tavsif ve takdim edilen, Sahâbe-i Kirâm tarafından da en ince ayrıntısına kadar tesbit ve tasdik edilen özellikleri dolayısıyla O'nu rol model olarak alacak insanların, O'nun vasıflarını bir arada görüp, kolayca öğrenebilmeleri açısından hadis külliyyatındaki yer alan bu tür rivayetler çok önemlidir. Zira Hz. Muhammed'in (s.a.s.) vasıflarını öğrenip, onları örnek olarak yaşayacak insanlardan teşekkül edecek nesiller, temiz bir toplum meydana getirebileceklerdir. Temiz toplumlardan meydana gelen bir dünyada ise adâlet, dostluk, kardeşlik, birlik, beraberlik, huzur, sükûn ve refahın hâkim olmaması için hiçbir sebep yoktur. Herkesin kendi doğruları bir tarafa, Peygamberimizin (s.a.s.) her asırda örnek teşkil edecek davranışlarını ortak doğrular ve ana hedefler olarak belirleyebildiğimiz ve bu hedeflerden taviz vermediğimiz sürece hem yaşadığımız ülkede hem de diğer ülkelerde Asr-ı Saadet Devrinin misâlleri gibi misâller tezâhür edecektir.

KAYNAKÇA

AHMED b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

ATEŞ, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâlî*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul-Trz.

EL-BUHÂRÎ Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

ED-DÂRİMÎ, Ebu MuhammedAbdullah Abdurrahmân *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

EBU DÂVÛD Süleymân b. Eş'as, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

EBU'L-FADL Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim b. Manzur, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut-Trz.

KÖYÇÜ, Erdoğan, *el-Mizzî'nin Hadis İlimindeki Yeri*, Araştırma Yayınları, Ankara-2013.

MALİK B. ENES, *el-Muvatta*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

EL-MİZZÎ Ebu'l-Haccâc Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*, 4. Baskı(Tah. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1983.

_____, *Tuhfetu'l-Eşrâf bi Ma'rifeti'l-Etrâf*, I-XIII, Tas. Abdussamed İbn Hacer el-Askalânî'nin(ö. 852/1448) (*en-Nuketu'z-Zirâf ale'l-Etrâf* ile) Dâru'l-Kayyime, Kahire-1966.

_____, *el-Ehadîsü's-Sihâhi'l-Garâib Tahricu Kitâbihi Abdurrahman b. Yusuf el-Mizzî eş-Şâfiî* (Tah. İbrahim b. Ali b. Muhammed Ali Kuleyb) Mektebetu'l-Ubeykan, Riyad-2001.

_____, *Takribu Tuhfeti'l-Eşrâf bi Ma'rifeti'l-Etrâf*(Yay. Şeyha Halil b. Me'mûn, Dâru'l-Ma'rife-2008.

MUTÇALI, Serdar, *Arapça Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul-1995.

MUHAMMED b. Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, (Tah. Suheyl Keyyâlî), Dâru'l-Fiker, 1414/1994.

MÜSLİM b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

EN-NESÂÎ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

ET-TİRMİZÎ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1413/1992.

_____, *eş-Şemâilu'l-Muhammediyye ve'l-Hasâilu'l-Mustavafiyye*, (Tah: *Sıdkî Cemil el-Attâr*, Dâru'l-Fikr, 1415/1995.

WENSİNCK, A. J., *Concordance et Indices De La Tradition Musulmane*, Çağrı Yayınları, İstanbul-1988.

YARDIM Ali, *Peygamberimizin Şemâili*, Erkam Matbaacılık, İstanbul-1998.

EZ-ZEBÎDÎ Zeynuddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdullatif, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercemesi*, Terc. Ahmed NAİM, Kamil MİRAS, 6. Baskı, Emel Matbaacılık, Ankara-1980.